

CENTENARIO NACIMIENTO
CARDENAL **TARANCÓN**
1907-2007

WWW.CARDENALTARANCÓN.ORG

El paper, les relacions i els influxos del bisbe i cardenal Vicent Enrique i Tarancón.

Juan María Laboa

En els seus records de joventut, al parlar d'una nit, per a ell inoblidable, en què va acompanyar alguns que anaven a ser ajusticiats a Vinaròs, li va comentar un d'ells: "Perdone'm, si li dic que no puc perdonar a l'Església, que vostè representa. No ha sabut ser mare en els moments difícils. No ha actuat evangèlicament en aquest moment dramàtic d'Espanya". Més enllà de la raó o sense raó d'aquest judici, Don Vicent assimilarà profundament la tragèdia de la guerra i es prometrà fer tot el possible perquè no es repetira l'enfrontament secular entre espanyols per motius polítics, econòmics, socials o religiosos. Llavors va prendre la decisió de dedicar sa vida a evitar que es repetira una tragèdia semblant i, sobretot, a evitar que l'Església fóra motiu de lluita i d'odi entre els espanyols.

De temperament obert i franc, a primera vista, tenia una figura desmanegada i rural, amb un permanent cigarret als llavis i amb un tic, desconcertant per als altres, de mirar amb freqüència el rellotge de polsera mentre conversava; va continuar semblant tota la vida, amb paraules seves, un cardenal "en sabatilles". N'hi ha que són així. Joan XXIII en va ser un. Després donen la sorpresa. La del papa Joan XXIII va ser el Concili. La del cardenal Tarancón va ser dur a l'Església espanyola des d'una vora de la història a la vora oposada, com un modern sant Cristòfol, miop, d'amples esquenes i vestit talar. En només 10 anys, des que al març de 1972 va ser nomenat president de la Conferència episcopal fins que al febrer de 1981 va cessar, va fer l'operació.

Al ser triat president de la Conferència Episcopal es va proposar dos objectius: aplicar a Espanya les orientacions del Vaticà II referent a la independència de l'Església de tot poder polític i econòmic, i procurar que la Comunitat cristiana es convertira en instrument eficaç de reconciliació, per superar l'enfrontament entre els espanyols que havia culminat en la guerra civil.

A la seua mort, al costat de la inevitable crònica i als judicis històrics, va ser unànime la consideració que havia estat un gran creient en Jesucrist, un cristià apassionat de l'Evangelí i de l'Església del Senyor. D'ell s'ha dit que havia estat el cardenal de la Transició, però no ha quedat amb la fama de cardenal polític. En canvi, aquells que l'han conegut han afirmat el seu profund sentit religiós i la seua pietat senzilla i tradicional, una pietat eucarística i mariana, adquirida en la seua llar familiar.

Ir. Bisbe de Solsona

Crida l'atenció la senzillesa amb la qual descriu en les seues *Confesiones*¹ i en els seus *Recuerdos de juventud*² les seues reaccions personals davant el possible nomenament de bisbe. L'atreia, d'una banda, eixa possibilitat, però, per una altra, pensava en la solitud i la llunyania real en què es desenvolupava la vida episcopal i la poca comunicació que els sacerdots tenien amb el seu bisbe. Tenia només 38 anys quan va ser triat i el seu tarannà era comunicatiu i espontani.

Don Vicent pensava que, probablement, Franco no havia posat objeccions al seu nomenament perquè poc abans havia canviat el govern i del nou en formava part Martín Artajo, qui havia estat vicepresident i president d'Acció Catòlica quan Tarancón vivia en la Casa del Consiliari de Madrid, on es van conèixer i van xarrar sovint.

“He tingut sempre una preocupació —quasi obsessió— pel futur”, escriu quan examina el seu passat. Volia que els sacerdots estiguessen atents als canvis que s'estaven produint en la societat espanyola. La seua diòcesi, menuda i rural, no constituïa un laboratori interessant per a tal preocupació, però, en compensació, li va donar temps per llegir i conèixer els nous corrents teològics i pastorals presents en alguns països europeus i, també, els primers esbossos d'autocrítica interna, per exemple, en *Catolicismo día tras día*, d'Aranguren, i les revistes *Incunable* i *El Ciervo*, preparant-se així millor per al futur desenvolupament de la seua funció episcopal. Va mantindre dues constants en la seua vida de bisbe: aconseguir informació sobre els sacerdots i les característiques religioses i humanes de la diòcesi que dirigiria, i encarnar-se en el clima i cultura del moment.

Va celebrar un sínode en 1949, on es van acceptar les esmenes i propostes dels sacerdots, però, al final de tot, va decidir no celebrar un altre sínode “mentre no en canviaren els procediments. En veritat, no mereixia la pena fer eixa mobilització general del clergat, en l'estudi i reflexió, si no es donava a tot això un major contingut i no es reconeixia la coresponsabilitat dels preveres”.

Va cridar ja llavors l'atenció la seua llarga permanència en una diòcesi que, evidentment, li venia menuda. Tarancón donava com a raó l'eco de les seues pastorals, sobretot la titulada *El pan nuestro de cada día, dánosle hoy*, en la qual proclamava el dret i l'obligació dels bisbes de defensar el dret dels pobres i dels obrers a tindre el pa en abundància i quant en necessitaren per a dur una vida digna i humana, i que va ser entesa com a revolucionària. “No podem callar. No hem de callar per més temps”, afirmava. “Eixes rialles i eixes alegries d'uns no poden apagar els clams de la munió que pateix fam i viu en la misèria”. “Hui bona part dels obrers, i fins i tot de la classe mitjana, no creuen en les bones intencions del Govern ni en la sinceritat dels bisbes”. En el primer Consell de Ministres, després de la pastoral, es va acordar suprimir definitivament el racionament del pa, que ja no va faltar, i a un preu just.

Sembla que no tots els bisbes van estar d'acord amb el to i l'agosament de la pastoral, i no pocs la van considerar imprudent. Òbviament, el govern va quedar contrariat. “Mentre el

¹ Vicente Enrique i Tarancón, *Confesiones*. Madrid 1996, pàg. 15-42.

² Cardenal Tarancón, *Recuerdos de juventud*, Barcelona 1984, pàg. 397-405.

govern no digerisca el pa no hi ha manera de traslladar a altra diòcesi al bisbe de Solsona”, va comentar el nunci Cicognani. Només Pla i Deniel, eixe personatge interessant encara no suficientment estudiat, el va animar a seguir el camí mamprès.

2n. El Concili

El Secretariat de l'Episcopat i, naturalment, Tarancón, el bisbe secretari, van tindre una intervenció important en la preparació del Vaticà II i va prestar bons serveis als bisbes espanyols durant la seua celebració: va preparar entrevistes i intercanvis d'aquests amb uns altres de diferents nacionalitats, va servir d'enllaç entre els bisbes i els consultors; va posar en mans dels bisbes les informacions i treballs de grups de consultors d'altres nacionalitats, i va coordinar i va urgir el treball dels consultors.

Va ser la seua condició de bisbe-secretari la que va determinar el seu nomenament com a membre de les comissions preparatòries del Concili. Desconeixem per complet la seua intervenció en les reunions preconciliars, però sempre va mostrar la seua satisfacció per aquesta experiència.

Don Vicent havia estudiat al seminari de Tortosa i no va eixir a l'estranger ni a estudiar ni a conèixer les idees dominants en altres esglésies europees. La seua formació va ser tradicional en tots els sentits del terme. “Jo em vaig convertir a l'Esperit en el concili”, declara en una entrevista. Tal com estava preparat —i jo vaig ser un dels que el va preparar— era repetir i completar el Vaticà I. Crèiem que s'havia fet una gran cosa. El primer dia de treball ens vam trobar —ja fetes, amb noms i cognoms— les comissions conciliars. Un cardenal francès es va alçar i va dir simplement: NO. (...) I va vindre el gir, el canvi de la dinàmica conciliar. L'Esperit actuava, ens urgia. I no vam perdre el tren de la Història”.

Molts bisbes espanyols van quedar desconcertats davant el canvi produït pel concili i, més o menys conscientment, van posar resistència al seu esperit i a les seues resolucions. Tarancón es va convertir en el seu sentit més profund. Al comprovar en l'aula conciliar les idees teològiques i pastorals compartides per la majoria conciliar sobre el dret a la llibertat religiosa, sobre les relacions de l'Església amb el món modern, sobre la majoria d'edat del laicat i sobre una eclesiologia més col·legial, s'hi va sentir identificat i amb la doctrina de Pau VI sobre el diàleg i l'autonomia del temporal. Va comprendre'n el sentit i va decidir aplicar-lo a l'Església espanyola, tal com apareix en la seua pastoral *L'Església del postconcili*. Açò el va dur a mantindre la iniciativa i la independència de l'Església davant de la coacció de tot poder temporal, a concebre una praxi pastoral que integrara plenament el diàleg de l'Església amb el món, a comptar més amb els sacerdots i els laics, a donar suport la constitució de 1978, a afavorir les noves organitzacions diocesanes impulsades pel concili i, de manera especial, a protegir l'Assemblea Conjunta.

Resulta necessari tindre en compte, també, que, en aquests anys, moltes forces catòliques es van independitzar de la tutela episcopal cap a l'esquerra, en una clara politització que es traduiria en oposició al règim, en un diàleg amb el marxisme i en l'afirmació posterior que era compatible la seua praxi amb la fe cristiana. Poc després va aparèixer un altre corrent independentista ara cap a la dreta. Aquesta nova versió de l'integrisme considerava moltes de les propostes doctrinals i pastorals del Concili contràries a la tradició religiosa espanyola. Com calia preveure, aquest corrent va comptar amb la protecció del poder polític. En realitat, no és que el

règim canviara d'actuació o que la postura conservadora per una banda de l'Església resultara nova: van mantindre la mentalitat i actuació tradicionals sense tindre en compte uns canvis que ni entenien ni, certament, els afavorien.³

Una de les seues majors dificultats com a dirigent de l'Església espanyola va procedir de bisbes, sacerdots i laics no disposats a extraure les conseqüències del concili. “Teòricament, va escriure, quasi tots accepten el concili: sacerdots, religiosos i fidels. Psicològicament, són bastants els que no estan preparats per a realitzar-lo. Ho interpreten alguns ‘al seu aire’ i troben no poques dificultats instintives per mantindre la línia equilibrada de renovació que Pau VI procura mantindre de totes passades”.⁴ Les seues dificultats amb la Germanor Sacerdotal, amb alguns ministres i polítics, majorment piadosament catòlics, van tindre aquest origen. La contestació existent en l'Acció Catòlica i en els moviments especialitzats, i en bona part dels sacerdots es va deure, en part, a la incapacitat dels bisbes de respondre amb l'esperit del concili a la crisi existent en la comunitat cristiana. L'evident politització d'aquests moviments contestataris formava part d'un catolicisme tradicionalment polític i a una situació de canvi polític social que involucrava necessàriament l'Església catòlica. Precisament, la intuïció de Tarancón de la necessitat d'una ràpida separació de l'Església de l'opció política dominant constituïa un pas necessari en l'obligada despolitització del catolicisme, però era aquest pas el que no estaven disposats a donar els sacerdots més conservadors i el règim polític existent.

Probablement es podria resumir aquesta situació afirmant que gran part de l'oposició a Tarancón no provenia tant del rebuig a la seua persona com del rebuig del concili. Encara hui, un marcat desinterès i una amnèsia conscient de la seua figura té molt a veure amb la determinació de passar pàgina i difuminar el concili. Eixa despolitització del catolicisme ha dut a un cert desconcert de l'Església davant la societat civil. Naturalment, el mal no ha estat causat per la despolitització de la religió sinó per la debilitat representativa dels laics catòlics i per la natural dificultat de situar-se en una societat plural, laica i conflictiva.

3r. Tres diòcesi significatives

Després d'un noviciat de 18 anys, excessivament llarg, Don Vicent va ser nomenat per a tres de les diòcesis més significatives d'Espanya: Oviedo, Toledo, Madrid.

La d'Oviedo estava marcada per les mines i per les freqüents vagues obreres. La seua complexitat es derivava, també, de la varietat d'ambients que tenia, rural, miner, industrial, amb diversos pobles, també, d'alta muntanya. Tarancón havia rebut anys abans l'apel·latiu de bisbe social. El nunci Riberi, obert i reformista, va aconseguir el que semblava impossible, que Tarancón no fóra rebutjat pel govern per a una arxidiòcesi que vivia moments de forta conflictivitat social. “Jo vaig estar, doncs, en la diòcesi, una miqueta marcat, recorda Don Vicent; per a uns com a enemic del règim, i per a uns altres, com un signe d'esperança. Crec que és indispensable tindre en compte aquesta realitat per a entendre la meua actuació durant els cinc

³ Juan María Laboa, “La Iglesia entre la democracia y el autoritarismo”, en *Al servicio de la Iglesia y del Pueblo*. Madrid 1984, p. 30.

⁴ *Vida Nova*, núm. 722, 21 març 1970, p.10.

anys que vaig romandre a Oviedo.”⁵ “No em va ser difícil, escriurà en altra ocasió, aconseguir que s'asserenaren els ànims dels sacerdots i vaig assolir canalitzar més correctament les propostes dels moviments apostòlics obrers, amb el que es va produir un clima de major moderació que va cridar poderosament l'atenció tant del governador civil com del ministre de la Governació. Els dos, mig de broma mig de debò, em deien ‘el pacificador’.”⁶

El seu nomenament es va realitzar poc abans que acabara el concili. Crida l'atenció la massiva resposta del clergat asturià a les propostes, cursets i determinacions amb la finalitat d'engegar les orientacions conciliars. Els diferents secretariats diocesans van fer els plans per a canalitzar la renovació que demanava el concili. El pla pastoral promogut per Tarancón va constituir una experiència completament original i nova a Espanya, seguida més tard per bona part de les diòcesis espanyoles.

El nomenament per a Toledo va poder resultar enverinat, ja que, encara que significava que Don Vicent era persona de confiança de la Santa Seu, era impensable i, de fet, impossible que el nou prevalgut actuara com els primats havien exercit tradicionalment, atès que el president de la Conferència Episcopal era, a partir del concili, el genuí representant de l'episcopat i segons les disposicions postconciliars comptava amb importants atribucions. No resulta difícil imaginar que la Santa Seu considerara que amb aquest nomenament Tarancón s'assegurava, també, la presidència de la Conferència, però, com és sabut, la vella guàrdia episcopal, tan enemiga de la col·legialitat episcopal en l'aula conciliar, va decidir d'altra manera.

La seua permanència en aquesta diòcesi va ser molt curta de manera que la seua empremta va ser més aïna superficial. Tanmateix, la seua decisió de trobar-se personalment amb tots els sacerdots i l'ambient cordial assolit en les reunions, en una diòcesi en la qual l'anterior bisbe, que va morir als 92 anys, tot just va poder mantindre durant els darrers anys relació amb el seu clergat, va resultar extraordinàriament positiu. De fet, es van solucionar alguns problemes econòmics i d'organització eclesiàstica que estaven enquistats.

De tota manera, en l'ànim del toledans va quedar l'amargor del seu trasllat a Madrid, senyal inequívoc que la seua diòcesi havia perdut la primacia real que durant tants segles havia exercit. Molts d'ells no li van perdonar aquesta fugida.

A Madrid estava Morcillo, amic de Tarancón des dels seus primers anys sacerdotals. Bisbe auxiliar de Madrid, bisbe de Bilbao, arquebisbe de Saragossa, primer arquebisbe de Madrid, Morcillo era un bisbe obert, treballador infatigable, creatiu i trencador en els mètodes pastorals.

L'accelerat canvi de l'Església dels anys 60 va trencar molts esquemes i va deixar molts cadàvers a la cuneta. Casimiro Morcillo i Marcelo González van ser considerats bisbes oberts i socials, però va ser Tarancón qui va liderar el grup episcopal que va dirigir el canvi eclesiàstic dels anys 70, mentre que els dos anteriors van quedar presos d'una idea d'Església que va anar quedant obsoleta. Morcillo va ser un dels cinc sotssecretaris del Concili, però va ser Tarancón qui va acompassar l'Església espanyola als canvis i reformes conciliàssis. Don Marcelo va ser considerat predicador social, però va ser Don Vicent qui més va defensar l'Acció Catòlica durant la gran crisi i amb ell van parlar la JOC i la HOAC en els darrers anys del franquisme.

⁵ Ceferino de Blas, *Tarancón, obispo y mártir*. Oviedo 1976.

⁶ *Confesiones*, p.378.

Tarancón va succeir a Morcillo, primer com a administrador apostòlic i després com a arquebisbe, en la diòcesi de Madrid, a pesar del clergat més conservador, que va ordinar un colp de mà fallit, gràcies a la rapidesa del nunci.⁷ Tot va semblar feliçment resolt, i ho va ser, però el clergat i els laics més nacionalcatòlics van confirmar els seus temors que Roma pretenia retirar el suport de l'Església al règim, precisament quan aquest més el necessitava. “Es pot afirmar amb veritat, va comentar Tarancón, que va ser aquest nomenament, a pesar del seu caràcter provisional, la confirmació plena que la Santa Seu jutjava indispensable un canvi de direcció en l'actitud de la jerarquia espanyola. Tots se'n van adonar i per açò van reaccionar, els uns i els altres, com si es tractara d'una decisió definitiva: els fets els donarien després la raó”. Tarancón va quedar per a sempre com el traïdor desagratit amb el franquisme i com el nan infiltrat en l'Església de Déu.⁸

En no pocs catòlics, especialment sacerdots, madrilenys ha quedat la sensació que el cardenal va dedicar tota la seua atenció als problemes nacionals, abandonant en part la seua diòcesi. Òbviament, Tarancón és conegut, fonamentalment, per la seua presidència de la Conferència Episcopal durant nou anys i per la seua actuació en la llarga transició política i eclesial espanyola, però seria una injustícia manifesta i un error històric oblidar el seu fecund ministeri episcopal directe en la diòcesi de Madrid.

Naturalment, no entraré ara en la història de la seua pontificat madrileny i menys davant de qui va ser el seu eficaç vicari general, però sí que vull assenyalar alguns punts interessants de la seua activitat episcopal.

- El seu interès per la reconciliació, constant al llarg de la seua vida, va ser, també, rellevant en la seua tasca pastoral: “La nostra missió és reconciliadora. Posem-ho de manifest en totes les nostres actuacions. Tractem d'intensificar el diàleg entre els homes i dins de l'Església (...). Déu vulga que amb l'esforç de tots aconseguim superar eixos complexos que segueixen sent ocasió de divisió dins de l'Església i que puguem ser instruments aptes per a una intensa campanya de reconciliació amb Déu i amb els nostres germans els homes”,⁹ va escriure en una pastoral dedicada a aquella. Existeix un breu document promulgat a l'abril de 1975 per la Conferència Episcopal, el títol de la qual és suficientment eloqüent: “La reconciliació en l'Església i en la societat” al qual pertanyen aquestes paraules: “En la nostra pàtria, l'esforç progressiu per la creació d'estructures adequades ha d'estar sostingut per la voluntat de superar els efectes de la guerra civil que va dividir llavors als ciutadans en vencedors i vençuts i que encara constitueixen obstacle seriós per a una plena reconciliació entre germans (...). Per a avançar en el nostre país pel camí cap a la reconciliació, és necessari assolir un reconeixement més efectiu de tots els drets de les persones i dels grups socials, dins dels límits del just ordre públic i del bé comú.”¹⁰

- Madrid constituïa una diòcesi immensa i molt prompte va pensar en la forma governar-la de manera més raonable i eficaç. En aquest sentit, va reorganitzar i va descentralitzar la diòcesi en rectories i va mantindre un govern, en cert sentit, ‘col·legial’ amb els bisbes auxiliars, vicaris

⁷ *Confesiones*, p. 399-401.

⁸ Blas Piñar, *Mi réplica al cardenal Tarancón*. Madrid 1998. En realitat, l'atac principal el duu Pau VI.

⁹ “La reconciliación cuaresmal”, en *Boletín de la Archidiócesis de Madrid Alcalá*, 1 de març de 1973, p. 19.

¹⁰ Fernando Sebastián, “Iglesia y Democracia. La aportación de la Conferencia Episcopal Española”, en *Olegario González, La Iglesia en España. 1950-2000*. Madrid 1999, p. 158.

episcopals i vicari general.

- Va posar en funcionament diverses institucions de govern i pastorals: consell episcopal, consells pastorals, consell presbiteral, projectat per Morcillo i engegat per ell, a les quals va incorporar religiosos i religioses, en un intent de pastoral conjunta.
- Va posar especial èmfasi en l'ensenyament de l'assignatura de religió, exigint una adequada preparació teològica i pedagògica i, a poder ser, titulació universitària civil.
- Va aconseguir la cobertura social d'aquells que treballaven en l'àmbit diocesà, inclosos els sagristans, organistes i religioses.
- Va introduir la racionalitat i la transparència en l'economia diocesana.
- Va mostrar creativitat i audàcia en l'organització de la formació dels seminaristes. Va ser una de les seues facetes més criticades, per la qual se'l va acusar, sovint, a Roma.
- Els esforços de descentralització i creació de noves parròquies, iniciats per Don Casimiro es van potenciar en aquesta etapa. Es van alçar més de 150 temples parroquials.

President de la Conferència Episcopal

“Reflexionant ara, després de tants anys, sobre el meu pas pel secretariat de l'Episcopat —vaig ocupar el càrrec durant 11 anys, des de 1953 a 1964— considere eixa experiència com una gràcia extraordinària de Déu, tenint en compte la intervenció que havia d'exercir després com a president de la Conferència Episcopal, als finals del règim de Franco i en la transició al règim democràtic”, escriu en les seues *Confesiones*.¹¹ Efectivament, gràcies a aquest lloc, en què va romandre 11 anys, Tarancón va tindre una experiència excepcional de les persones, les situacions, els límits i les tendències existents en l'episcopat espanyol.

En 1967, quan el fenomen contestatari desconcertava als bisbes i marcava les profundes divisions de l'Església espanyola, el prestigi i la capacitat d'escolta de Don Vicent van resultar evidents, encara que no sempre va poder posar-los en acte tal com hauria desitjat.

“Estic convençut, escriu Don Vicent, que la Conferència Episcopal va cometre dos errors importants, dels quals vam ser responsables tots els bisbes de llavors: no haver defensat, canalitzant-los convenientment, els moviments obrers d'Acció Catòlica contra els atacs del Govern quan eren l'avançada de l'Església en un camp com el laboral, aliè a la influència de l'Església, i no haver aprofitat l'ocasió del nou estatut de l'Acció Catòlica per a plantejar clarament davant el Govern el problema del dret d'associació.”¹²

Van ser febles també els bisbes en no assumir la postura dels contestataris en el que tenia de legítima i no haver procedit amb major fortalesa quan per l'un i l'altre extrem s'estaven mantenint criteris inacceptables no solament polítics sinó eclesiàstics. Probablement, aquesta debilitat es va deure a la profunda divisió dels bisbes, que va impedir una línia clara i va afavorir una paràlització que va resultar suïcida.

¹¹ "Confessions", p.179.

¹² "Confessions", p.268.

Aquesta divisió, en una conferència que s'estava renovant, però no amb la urgència necessària, va afavorir que Morcillo, que representava l'opció clarament perdedora, guanyara per tres vots la presidència de la Conferència. Tarancón era el futur, però no se sabia quant podia durar un present problemàtic. La mort de Morcillo, dos anys més tard, va dur-ne finalment a Tarancón, vicepresident de la Conferència, a la presidència.

“Jo vaig ser president de la Conferència durant un decenni que, segons el parer de tots, tenia unes característiques molt singulars. Durant eixe temps, no solament el President, sinó la mateixa Conferència Episcopal, va tindre un protagonisme excessiu, provocat per les mateixes circumstàncies històriques. Es tractava, durant els primers anys, d'un règim confessional; Església-Estat, cristianisme i patriotisme, estaven tan vinculats que quasi es confonien. És simptomàtic, per exemple, que alguns ministres pretengueren convèncer-me de la conveniència de certes decisions polítiques per raons eclesials. O que alguns sacerdots defensaren determinada actitud de l'Església per motius polítics. Érem llavors els bisbes els únics que podíem parlar públicament amb certa llibertat i sense massa riscos.”¹³

En qualsevol cas, tot i amb el risc de mitificar-ho, aquests 12 anys van resultar transcendents per a la història eclesiàstica i per a la societat espanyola. En aquests anys va orientar l'episcopat cap a tres grans criteris d'actuació: el diàleg intraeclesial i amb totes les realitats externes, la recerca serena, objectiva, sense pors, d'una aproximació a la realitat, la recerca seriosa, profètica, d'una fidelitat radical al concili llegit des del prisma conciliar.¹⁴

“Em vaig proposar dos objectius: aplicar a Espanya els ensenyaments del Concili Vaticà II referents a la independència de l'Església de tot poder polític i econòmic, i procurar que la comunitat cristiana es convertira en instrument eficaç de reconciliació per a superar l'enfrontament entre els espanyols que havia culminat en la guerra civil. En resum, tractar que l'Església perdera influència política i guanyara credibilitat religiosa. Jo vaig actuar així perquè considerava indispensable eixa actitud, que necessàriament havia de ser constructiva, per purificar la comunitat de creients. I perquè l'Església poguera reclamar, en la nova situació política, la llibertat evangelitzadora que li era indispensable. Per això vaig lluitar, i aquesta és el meu defensa i la meua apologia. Si he fallat en l'obstinació ho dirà la Història. La meua consciència està tranquil·la.”¹⁵

No obstant això, cal afirmar que el govern de Tarancón va tindre sempre en compte el parer dels bisbes. Ell insisteix que una vegada aprovada una línia d'actuació en la Conferència Episcopal, era fidelíssim a seguir-la. “Sóc el seu cap i per això he de seguir-los”, va poder haver afirmat el cardenal. Va ser un líder, però no un cacic. Va ser conscient del que desitjaven els cristians i de la nova sensibilitat existent. Va dirigir l'Església, però sempre va comptar amb els bisbes, perquè sabia que el president de la Conferència no suplanta les prerrogatives conciliars. Comptava a més amb la confiança dels cardenals Tabera, José María Bueno Monreal i Narcís Jubany.

¹³ María Luisa Brey, *Conversaciones con el cardenal Tarancón*. Bilbao 1994, p. 137.

¹⁴ R. Echarren, “El cardenal Tarancón, presidente de la Conferencia Episcopal”, en *Homeanaje al Cardenal Tarancón 1907-1994*. València 1997, p.155.

¹⁵ María Luisa Brey, *Conversaciones con el cardenal Tarancón*, pàg. 17-18.

Pau VI va decidir canviar el perfil dels bisbes espanyols.¹⁶ Els que tenim una certa edat, encara que sense acostar-nos a la de Matusalem, hem assistit a dos canvis episcopals de signe contrari volguts i buscats per Roma en aquests darrers 40 anys. El nunci de Pau VI per a aquesta tasca va ser Dadaglio, ajudat per Don Vicent, i el de Joan Pau II per a la contrària va ser Tagliaferri.

Ni aquells van ser, certament, revolucionaris, ni tots aquests, necessàriament, conservadors recalcitants, però el tarannà i l'actitud van ser diversos perquè els de Roma van ser, també, diversos. Deia Don Vicent que els nous bisbes patien de torticoli per la seua permanent i complicat exercici de coll enfocat cap a Roma. En qualsevol cas, no es va tractar de problema de més i menys fidelitat sinó de llibertat d'esperit, de coneixement de l'elesiologia conciliar i d'escala de valors i preocupacions.¹⁷

Escriu Ramón Echarren que “potser des de 1940 fins als nostres dies, mai hi ha hagut un episcopat tan preparat en pastoral i tan net en ideologies, però, al mateix temps, tan plural, com el d'aquella època”.¹⁸ De tota manera, crec que es pot afirmar que en l'episcopat de l'una i l'altra fornada van faltar els líders. Tarancón va ser un líder i açò es manifesta durant els seus anys en la Conferència Episcopal. No va imposar sinó que va convèncer. No dic que no hi haja hagut altres líders, però pocs. En qualsevol cas, queda per estudiar l'evolució recent d'aquest episcopat.

Pau VI i Tarancón

El pontificat de Pau VI coincideix amb el canvi en profunditat de l'Església espanyola. Ambdós fenòmens van tindre concomitàncies i interferències mútues. La nostra tesi és que el papa va optar clarament per una Església no enfeudada al règim polític i va actuar decididament en conseqüència. En aquest projecte són bàsics, almenys, tres noms: Benelli, Dadaglio i Tarancón.

El suport incondicional i permanent del papa al cardenal resulta evident. Quan el 25 de febrer de 1969 va ser triat Morcillo president de la Conferència Episcopal, Garrigues, en despatx de 9 d'abril següent refereix que el cardenal Antoniutti li va dir: “És obvi que la voluntat del sant pare era que el president de la Conferència fóra el primat de Toledo.”¹⁹

La imatge que el papa havia de tindre dels bisbes espanyols era perfectament descriptible, a partir, sobretot, del telegrama enviat per Montini a Franco amb motiu de la condemna al jove Jorge Conill, telegrama que va ocasionar una dura carta dels cardenals espanyols, i del boicot episcopal a la seua conferència en el Capitoli en vespres de la inauguració del Concili.

¹⁶ “Vaig comprendre, allora, que havien pres la decisió ferma d'anar renovant l'episcopat espanyol amb persones més obertes que acceptaren cordialment les orientacions del Concili i no estigueren massa marcades amb la seua vinculació al règim. Tot feia entendre que aquesta era una decisió personal de Pau VI.” *Confessions*, p. 286.

¹⁷ Per la seua banda, els governs de Franco pensaven actuar pel bé de l'Església en la selecció dels candidats. Escriu Tarancón: (Gregorio López Bravo) “creia que el govern no solament tenia el dret, sinó el deure, d'intervindre en el nomenament de bisbes, fins i tot dels auxiliars, i açò per dues raons: per a defensar el règim i per a defensar a la mateixa Església”.

¹⁸ R. Rcharren, op. cit., p. 145.

¹⁹ Laureano López Rodó, *Memorias. Años decisivos*, vol. II. Barcelona 1991, p. 398.

“Amb el meu nomenament per a Madrid, escriu el cardenal, es confirmava l'opció de la Santa Seu quan em va nomenar arquebisbe de Toledo. La Santa Seu estava demostrant que jo era la persona de confiança per al moment històric que estava vivint l'Església a Espanya. I que la seua opció per la independència de l'Església del règim era ja definitiva. És lògic que açò disgustara profundament els que creien —sens dubte de bona fe— que el règim s'havia fet creditor a un suport incondicional de l'Església i que era, amb tots els seus errors, l'únic que podia mantindre i defensar la unitat catòlica d'Espanya. Perquè aquest nomenament, encara que fóra provisional, assenyalava clarament el camí que seguirien per a la provisió definitiva de la diòcesi”.

Al crear cardenals a Tabera i Tarancón, els va assenyalar que ell tenia absoluta confiança en ells i que els havia fet cardenals perquè compartiren més íntimament la seua responsabilitat i les seues preocupacions per l'Església a Espanya.

Quan el papa va pronunciar les seues famoses paraules sobre Espanya el 24 de juny, la part conservadora de l'episcopat es va encabritar i es va mostrar disposada a enviar una delegació a Roma per a protestar i demanar explicacions. Tarancón es va negar en redó a acompanyar-los, i va pensar, en canvi, que eixe discurs podia trencar inèrcies i accelerar el canvi. Quan Morcillo va cridar el cardenal Villot, secretari d'Estat, per a informar-lo de la seua determinació, Villot va preguntar quin era el parer de Tarancón i, en ser informat, els va assenyalar la improcedència de la seua pretensió.

En 1971 la ponència pronunciada pel cardenal al sínode episcopal de Roma va tindre enorme ressonància. En finalitzar-la, el papa va abandonar el seu lloc en la presidència i amb un gest fora de tot protocol va anar personalment a felicitar-lo. Aquesta fotografia va córrer el món i va ser molt comentada a Espanya.

En el retir de la seua jubilació, Tarancón recordava amb enyorança: “Jo no solament l'admirava profundament sinó que el volia com a un veritable amic. Aquest sentiment pot influir en les meues apreciacions. Vaig ser testimoni de moltes manifestacions de la seua afectivitat, qualitat que molts negaven”.²⁰

L'Assemblea Conjunta

No és ocasió de parlar ací de les conseqüències de l'Assemblea Conjunta de bisbes i sacerdots de 1971,²¹ però sí que convé recordar que la seua celebració constitueix una de les glòries de Tarancón i un dels seus majors disgustos.

En la reunió plenària de la Conferència episcopal de juliol de 1969 el cardenal Tarancón va presentar una ponència amb el títol *Problemàtica del clergat* que va causar un fort impacte en els bisbes. Van decidir celebrar una assemblea conjunta de bisbes sacerdots. La seua preparació, reunió i desenvolupament va constituir un dels esdeveniments més importants del postconcili a Espanya i va manifestar l'apassionant canvi que s'estava operant en aquesta Església.

²⁰ María Luisa Brey, op. cit., p. 192.

²¹ Juan María Laboa, “La Asamblea Conjunta. La transición de la Iglesia Española, en *XX Siglos*, 50 (2001), p. 4-30.

El to general de les reflexions i de les propostes va ser obert i renovador. Els més conservadors es van veure desbordats perquè no s'havien pres de debò la preparació i al final no es van veure representats en les conclusions aprovades. En compensació van utilitzar els molts mitjans disponibles de pressió i manipulació. En realitat, es van discutir els temes que en aquells moments preocupaven a la comunitat eclesial: separació Església i Estat, autonomia econòmica de l'Església, el desig que els bisbes no formaren part d'organismes polítics. Van sorgir, també amb força, els temes de teologia i organització eclesial.

L'Assemblea Conjunta va significar, sens dubte, un pas decisiu amb vista a delimitar els camps, oferint signes de maduresa i llibertat interior, però, alhora, va aparèixer amb claredat l'enduriment del sector clerical més conservador, tan identificat amb una tradició secular i amb els que ostentaven el poder polític, la indecisió per una banda important de l'Església, massa acostumada a la passivitat, i la falta de garra de la majoria de les associacions d'apostolat seglar.

Després del seu aparent final feliç, el famós i misteriós document d'una congregació romana, en la redacció de la qual van intervindre decisivament membres de l'Opus Dei, que acusava els documents aprovats en l'Assemblea d'heterodòxies de diverses classes, constitueix no solament un episodi sorprenent de crònica negra eclesial, sinó també un espècimen paradigmàtic d'alta política eclesial. En efecte, Pau VI va llevar autoritat al document, el cardenal prefecte de la congregació va donar a entendre que el va signar sense adonar-se de la seua transcendència, els bisbes espanyols reunits en Assemblea Plenària van decidir engegar les conclusions aprovades com si tal document no existira, però, de fet, tot va quedar embolicat en una boira paralitzant.²²

L'anàlisi final dels fets per Tarancón mostra el seu gran equilibri, però, en realitat, constitueix una relació esborronadora de fins on són capaces d'arribar algunes persones i algunes institucions quan pensen que han de defensar les seues idees i, potser, els seus interessos, emparats en tramoies religioses. Es tracta del famós "odi teològic" de què parla el P. Mariana.

En qualsevol cas, des del meu punt de vista, aquest final es va convertir en un fracàs dolorós de la implantació del concili en Església espanyola i del prestigi del cardenal Tarancón, no tant, certament, entre els fidels i bona part de l'episcopat, com en el *lobby* conservador que el va descobrir vulnerable.

Tarancón i els polítics

Pels seus càrrecs i responsabilitats va haver de reunir-se amb tota classe de ministres, des de Martín Artajo fins a Fraga. Amb uns va tindre amistat, amb uns altres simplement es va relacionar i amb uns altres va mantindre topades. En una ocasió em va dir que al relacionar-se amb alguns ministres tenia la impressió de tractar amb bisbes, tant pel que deien com per com ho deien. Es referia, almenys, a Antonio Oriol i a López Rodó.

En les seues *Confesiones* escriu que Martín Artajo li va demanar en la seua primera *visita ad limina* que parlara en Secretaria d'Estat i, si era possible, amb Pius XII, sobre la bona voluntat del règim respecte a l'Església. "Li vaig dir que no em prestava a ser —ni a semblar— un portaveu del govern davant la Santa Seu."²³

²² "Confessions", pàg.423-424.

²³ "Confessions", p.79.

Tot fa entendre que va mantindre relacions tibants tant amb López Rodó com amb López Bravo. El primer, sent ministre d'Afers Exteriors va pretendre redactar i aconseguir un concordat amb la Santa Seu al marge dels bisbes espanyols. Fraga comenta una forta confrontació del ministre i el cardenal al setembre de 1973.²⁴ López Rodó no toca el tema en les seues memòries. De López Bravo coneixem la seua grollera actitud amb Pau VI. Tarancón escriu d'ell: “El ministre Gregorio López Bravo, persona molt intel·ligent i bon cristià, era home que confiava molt en si mateix —en veritat era brillant— i s'alterava fàcilment quan se'l contradeia.” Els ministres tecnòcrates no van facilitar les relacions amb l'Església: “I el més graciós del cas és que els ministres que actuaven més durament en aquest aspecte eren els més piadosos: Gregorio López Bravo i Laureano López Rodó, que eren de l'Opus Dei, i Antonio María de Oriol, que era de comunió diària. Ho feien, segons ells, per defensar l'Església; clar que volien defensar-la, contra el Papa i contra la jerarquia espanyola; cosa sorprenent, per descomptat.”

Gir a la Secretaria d'Estat?

Un tema desconcertant en les relacions de l'Església espanyola amb la cúria romana el constitueix una evident doble actitud de les institucions romanes davant la renovació eclesiàstica espanyola: “La veritat és que les dues tendències que existien al si de la Conferència es creien recolzades per Roma. I no sense raó”, escriu Tarancón. D'ací una sensació d'inseguretat en no pocs moments.²⁵

El cas més cridaner va ser el de monsenyor Casaroli, brillant secretari d'Estat amb Joan Pau II i “ministre” de Relacions Exteriors amb Pau VI. Ens referim a un intent molt orquestrat per López Rodó, Garrigues i Marcelo González de signar un nou concordat, intent engiponat al marge i a les fosques de la Conferència Episcopal Espanyola i, encara que sembla desconcertant, de la Nunciatura espanyola. “El que és rar és que Casaroli, hàbil diplomàtic, que havia hagut de tractar amb molts governs, alguns d'ells poc propicis cap a la Santa Seu, es deixara embolicar. Després vaig poder saber que ell estava encapritxat amb eixe projecte, tot i reconeixent que no era el que corresponia a les circumstàncies actuals. Hi veia una manera de canalitzar i pacificar les relacions Govern - jerarquia espanyola. Reconeixent, a més, que la decadència del règim era cada vegada major, creia que era millor que, quan es produïra el canvi, existira un compromís, encara que no fóra el millor, que obligara el nou Govern.”²⁶

Tarancón, amb el suport de la gran majoria de la Conferència, va reaccionar amb rapidesa. Es va entrevistar amb Pau VI, el cardenal secretari d'Estat Villot i el mateix Casaroli. Van parlar de la inconveniència de signar un nou concordat en la situació terminal del règim i van exigir, en qualsevol cas, el reconeixement ple de la llibertat i de la independència de l'Església en la seua vida i en la seua actuació, sense cap classe de privilegis, regulant la sana col·laboració entre ambdues potestats i mantenint la línia traçada per la Conferència Episcopal.²⁷

²⁴ Manuel Fraga Iribarne, *Memoria breve de una vida pública*. Barcelona 1980.

²⁵ *Confesiones*, p. 286.

²⁶ *Confesiones*, p. 294. Diu en la mateixa pàgina: “Jo crec que qui va tindre la iniciativa en tot el procés va ser monsenyor Casaroli que, acostumat a tractar amb governs laics, quan no enemics de l'Església, es va trobar, sense adonar-se, en unes converses amb qui es declaraven fills submisos de l'Església i defensors acèrrims dels seus drets i va creure que podia fer-se un bé per arregar —ell creia que definitivament— l'assumpte d'Espanya.”

²⁷ “Defensar els drets de les persones, declarar que algunes disposicions eren injustes, manifestar la nostra discrepància contra algunes realitats socials era un deure l'Església. No ens n'eixim del nostre camp, afegim, quan hem parlat de la llibertat de sindicació i d'altres assumptes. I no es podia oblidar que, precisament perquè el règim es

Tarancón fa entendre que Casaroli va poder ser pressionat per persones interessades: “Jo li vaig dir [al cardenal Villot] que estava estranyadíssim del procediment que s'havia seguit en el projecte *ad referendum*, la qual cosa em feia sospitar que en el departament de monsenyor Casaroli existien certes pressions d'algun grup religiós determinat que, no solament tenia molta força a Espanya, sinó que tenia alguns ministres al Govern. Em referia, com era clar —i ell ho va entendre perfectament— a l'Opus Dei.”²⁸

En qualsevol cas, Casaroli es va sentir molest per l'oposició de la Conferència Episcopal, encara que naturalment va haver d'acceptar la determinació de Pau VI. Monsenyor Benelli, per la seua banda, “no era partidari d'un concordat solemne en aquestes circumstàncies. Va reconèixer que va ser un desencert aquell projecte *ad referendum* que no podia admetre's, lloant l'episcopat per la seua postura clara davant ell. Va insinuar que aquell projecte va estar inspirat i un poc forçat per l'Opus Dei.”²⁹ Tarancón acompanyat per Tabera i Jubany va saber convèncer el papa que el que la Conferència Espanyola desitjava responia a quant ell mateix havia assenyalat als bisbes espanyols.

Tarancón va salvar una situació que, indubtablement, hauria enverinat la transició,³⁰ però probablement va pagar personalment un fort preu uns quants anys més tard.

Tarancón i Joan Pau II

El cardenal Tarancón va votar el cardenal polonès i sempre va parlar-ne amb devoció com a papa, però ha quedat la impressió que aquest no va estimar especialment al cardenal espanyol, impressió que va més enllà de la prompta acceptació de la seua dimissió.

Sembla que el possible desencontre va tindre motivacions pastorals i influxos clericals bastant concrets. En tres problemes de calat que es van plantejar en eixe moment en l'Església: la Prelatura de l'Opus Dei, la qüestió del general dels jesuïtes i el problema de l'ordre carmelitana, el papa va adoptar una decisió contrària a la presentada per la Conferència Episcopal. En les tres qüestions, els que van ser minoria episcopal i laical durant la Transició van comprovar com els seus punts de vista eren acceptats per Roma en contra del que pensava la majoria. Anys més tard, Tarancón reconeixia la tasca aclaridora del nou papa i declarava la seua admiració: “Era un papa necessari, diguem, en aquest moment concret. Per això jo el comprenc en moltes coses,

proclamava oficialment catòlic, podia fer l'efecte davant el poble que l'Església aprovava eixes injustícies.” *Confesiones*, p. 308.

²⁸ “Confessions”, p.305. En altre moment escriu: “No puc ocultar que m'estranyava la reacció de monsenyor Casaroli davant aquests raonaments que a mi em semblaven clars i contundents. Perquè coneixent la realitat espanyola dels últims mesos i la postura que pel que fa a la Conferència Episcopal, als sacerdots i a les associacions de apostolado seglar havia iniciat el govern, es veia clarament el propòsit d'aquest d'utilitzar el poder de l'Església en aquells moments de debilitat del Règim per l'edat avançada de Franco. I sorgiria el dubte de si monsenyor Casaroli podia tenir altra informació de les coses d'Espanya que li fera recelar de l'objectivitat de la postura dels bisbes. Seria cert, com algú opinava, que algun grup religiós, la tendència del qual era sobradamente coneguda, exercia una forta pressió sobre aquell dicasterio romà?” *Ibid.*, p.314.

²⁹ *Ibid.*, p.318.

³⁰ “Jo espere que avui s'entenga i que es descobreisca que, gràcies a aquella postura, l'Església ha pogut ser un element important perquè la transició poguera fer-se amb una pau relativa, sense degenerar en una lluita ideològica azuzada per la religió. Tal vegada els historiadors descobrisquen que aquesta ha estat la nostra gran aportació a la història d'aquests difícils anys” va comentar anys més tard. J.L. Martín Descalç, “Tarancón, el cardenal del canvi”, Barcelona 1982, p.164.

encara que en unes altres no estiga tant d'acord”,³¹ i al parlar de les seues encíclics assenyalava la seua opinió: “Em va agradar la *Mulieris dignitatem*, però al final no em va convèncer tant. Era una conclusió forçada, poc convincent. Fruit d'un perjudici que subjau (...) sense molta coherència en les conclusions.”³² Per ventura, en açò residia el seu atractiu: deia el que pensava, donant més autoritat als seus elogis perquè assenyalava els seus dubtes.

Va tindre a veure també en la desconfiança cap a Tarancón l'acusació d'eixa minoria que el cristianisme disminuïa a Espanya a causa de la política taranconiana i que la constitució “atea” i la legislació “poc cristiana” de la democràcia havia estat possible per la condescendència de Tarancón, “tan diversa de la fortalesa i decisió dels bisbes polonesos”. A uns altres ens queda el raonable dubte de si no haurà estat el boicot a la Conjunta i a quant podia representar Tarancón una de les raons de la debilitat posterior de l'Església espanyola.

Eixa minoria va tindre a veure amb algunes famílies madrilenyes, amb algunes institucions eclesials, amb alguns monsenyors de cúria. Van ser les forces del passat, que no van poder obstaculitzar l'arribada de la democràcia, però que, potser, van dificultar la implantació del Vaticà II.

Amb la seua ironia habitual, explicava el cardenal al periodista Asín: “I com que jo comprenc que a l'Església l'afavoreix que vaja amb un poc més de moderació mirant al futur, sóc una peça que no encaixa, perquè sempre he estat obert mirant al futur. I per tant, tinc el convenciment que a mi m'admeten la dimissió de seguida. I efectivament. Vaig presentar la dimissió al maig de 1982, però com que el Papa tenia anunciada la visita a Espanya, em van encarregar que organitzara la recepció i clar, van tardar un any a admetre-me-la. Però és perquè venia el Papa i coincidien les dates.”³³

³¹ María Luisa Brey, Op.cit., p.15.

³² *Ibíd.*, p. 23.

³³ Pedro Asín Bernal, *El Cardenal Tarancón desde su retiro*. Castelló, 1998, p.133.